

NIETS NIEUWS ONDER DE ZON.

DOOR

A. J. SERVAAS VAN ROOYEN.

FRANS KESSELER was in zijn tijd een vermaard man.

Hoewel hij in het Hoogduitsch zijn »Const-boecxken» schreef, en het vertalen in het eerste kwart der 17e eeuw nu juist niet zoo algemeen was, trok het voldoende de aandacht om overgezet te worden in de »Nederduytsche Spraecke», door zekeren M. C. H.

Dit zegt nog niet heel veel, maar de bekwame WILHELMUS BAUDARTIUS vestigde er, onder het jaar 1610, de aandacht op in zijne »Memorien»¹

Hij zegt er van, sprekende over GUIDO PANCEROLLUS: »Maer naderhandt zijnder noch veel fraeye consten ende wetenschappen aen den dach gecomen, ende daer wordender noch daeghelicx eenighe ghevonden, waarvan ick hier eenige in het corte verhaelen sal.»

En dan noemt hij FRANS BOSSELER (in de kanteekening KESSELER), een »conterfeyter» van Wetzler, die »vier onderscheydelicke Secreten ofte konst-stucken, die tot noch toe verborghen ende onbekent zijn ghegewest», heeft geïnventoerd.

Het boekje ligt, in de vertaling, voor ons. De kunststukken worden op den titel² aldus beschreven:

1°. »Om een instrument te maken, daer door men elkanderen zijn meeninghe oft secreten kan doen verstaen, over 't Water oft Landt ende zoo wijt als men malkanderen kan zien.»

¹ »Ofte Cort Verhael der Ghedenkweerdigste, soo kerckelycke als wereltlycke Geschiedenissen van Nederland.»

² Het boekje is uitgegeven te Arnhem bij JAN JANSZ, boekverkooper, anno 1619.

2o. »Oock om te maken een Water Harnas, daer mede men onbeschadicht sommige uren onder 't water kan zijn, ende uytrechten, tghene men wilt."

3o. »Noch om een Locht-broeck te maken, met dewelcke men wonderlijk door het water kan gaen met zijn gheweyr, ende bovenkleederen sonder nat te worden."

4o. »Met noch een Swemriem te maken, dewelcke men kan ghebruycken by de voorgaende, ende seer nuttelyk voor Personen die veel ter zee oft over andere wateren reysen."

Waar ons dergelyke inventies niets vreemd zijn, was het in die dagen noodig, dat er bijgevoegd werd: »Alles goet ende natuerlijk sonder eenighe Tooverye oft Swerte konsten, tot dienst van alle liefhebbers." BAUDARTIUS spreekt van »natuyrlieke consten en instrumenten."

De vertaler zelf meende zich ook te moeten rechtvaardigen. Hij had de overzetting met een gerust geweten ondernomen alzoo hij gezien had, »dat het alle natuerlijke konsten zijn, die sonder eenige tooverye oft superstitie, te weghe ghebracht konnen worden."

De voorrede van den schrijver, en zijn slotwoord, zijn belangrijk genoeg om er het een en ander uit over te nemen.

Het laatste vooral is een soort autobiographie. Hĳ vertelt daarin, dat hij, »neffens de konst des Afconterfeytens, welke Afconterfeytens konst" hij hoopt, dat zoo goed is, dat Vorsten en Heeren, Koningen en Keizers die zullen eeren, zich in de voorverhaalde kunsten en verborgenheden geoeffend heeft, voor zooveel hij tijd over had; en de lust hem daartoe drong.

»Dan heb ick oock de Geometrie, Longimetri, Steriometri ooc Gnomonie, Scioterie oft Sonnen uren konst alleen by my zelven ghepractiseert ende eenighe van andere gheleerd, bysonder dese water-tredens-konst."

Hij voegt er bij: »die men wel zoo (een kunst) noemen mach", want hij heeft vernomen, dat de Koning van Denemarken dergelyke »Locht-hosen oft Leersen" heeft aan gehad, met »loyen" zolen, en »vlotvederen", en met eenigen zijner Hofdienaars meer dan een mijl ver in open zee gegaan is.

In de voorrede erkent hij, dat er in oude tijden vele heerlijke kunsten geopenbaard zijn, die vergeten zijn geraakt, maar dat er in schrijvers tijd ook veel geinventeerd is, wat bij de ouden niet bekend was. Een uitspraak, onbetwijfelbaar als een axioma. Daarna laat zich de profeet hooren, — wien wij het recht kunnen laten

wedervaren, dat aan zijn voorspelling niet te twijfelen valt, — dat er na zijn tijd, (1619), »noch Gheesten gevonden [zullen] worden, die door haer cloec verstant, uyt dit cleyn tractaat,¹ veel grooter ende constiger dinghen vinden ende aen den dach zullen brengen.” Zijn boekje acht hij daartoe eene goede voorbereiding!

In een vijftal hoofdstukken, gevolgd door een besluit en opge-
luisterd door figuren, in het koper gesneden, die ook bij de andere
inventies gevoegd zijn, wordt nu eerst duidelijk gemaakt hoe twee
goede vrienden in tijd van nood of anders, als zij dit noodig oor-
deelen, elkaars secreten kunnen ontdekken en hun meening open-
baren, en alzoo een mijl of twee van elkaar een gesprek kunnen
houden, hetzij bij eene belegering van een stad, of in andere gevallen.

Eerst wordt gehandeld over de instrumenten, »plaats-soeckinghe”
genaamd, en hoe zij vervaardigd moeten worden. Dan in het 2^e en
3^e kapittel over het gebruik dier instrumenten, »ofte wel over de
praetyke van dese vaste konste”, terwijl het 4^e nog eenige »byval-
lende voordeelen en hantgrepen” vermeldt.

Ten dienste van hen die »dese secrete konst korter ende op een
ander manier versoecken” wordt in het 5e hoofdstuk gesproken »van
eenen metalen, dierbaren ghegoten Ront-holen (hollen) spiegel”,
waardoor het verspreken ook volbracht kan worden.

De vertaler waarschuwt er echter voor, dat zoo’n spiegel zeer duur is;
onder de 50, 60 of 100 rijksdaalders koopt men hem niet, en dan
vindt men er niet één »suyver oft in oprechter proportie.”

In het besluit verdedigt de schrijver zich tegen het publiek eigen-
dom worden door zijne beschrijving en uitlegging van een zoo nut-
tige inventie, welke evenveel kwaad kan doen als goed.

Hij voert dit aan; ’t gaat er mede als met het buskruit, het eene
zwaard houdt het andere in de schede. Door pijl en boog werden
honderdduizend menschen op één dag gedood. De duivelsche buskruit-
inventie kwam en bracht dit goede mede, dat zwakken de sterken
kunnen overwinnen. De kleinste hoop overwon den grootsten. Hoe meer
de krijgskansen afhangen van ontwikkeling, beleid en oefening, naar
die mate zullen de oorlogen verminderen. Het is zoowat de leer van
thans, maar de gewapende vrede kost millioenen, even goed als de
oorlog.

Ten slotte is hij van meening dat het spreken met elkaar op een

¹ Ook zonder dat traktaat zijn de inventies gekomen.

afstand van een of twee mijlen, in lateren tijd wel tot honderd en meer mijlen zal uitgestrekt worden. In dat opzicht had hij het niet mis.

De inventie van het »waterharnas" doet hem eerst spreken over den lederen zak der ouden, waarin menschen zich lieten naaien om paarden en edelgesteenten te zoeken. Uit dien zak liep boven het hoofd een lange pijp, waaraan een wijden lederen tobbe was bevestigd, welke dreef en lucht naar beneden liet. Op welke wijze zij de armen en handen gebruikten legt hij daarbij niet uit.

Naar de beschrijving en afbeelding te oordeelen hebben we hier te doen met den meest primitieven vorm van de duikerklok, doch heeft de hooggeroemde inventie niets gemeen met dat voorwerp, zij het ook dat de klokvorm den naamsoorsprong aanwijst.

Over den zwemriem of zwemgordel, welke als 4^e inventie bij de 3^e, de »locht-broeck" gevoegd kan worden, behoeven we niets te zeggen.

Liever spreken we nog even over DREBBELS uitvindingen, welke in 1619 *the topic of the day* waren.

BAUDARTIUS verhaalt ons daaromtrent het een en ander.

Met den meesten eerbied betitelt hij Meester CORNELIS JACOBUSZON DREBBEL, van Alkmaar, als »de hooch-verlichte scherpsinnige ondersoecker der natuyren."

Door »lanckheit van tijde," had hij het Perpetuum Mobile ontdekt, wat hij JACOBUS, Koning van Engeland, in handen had gesteld en vereerd.

Ten opzichte van deze inventie hadden noch de boeken der ouden, noch eenige menschen hem geholpen, zooals hij plechtig in de dedicatie »voor den levendighen God" verklaart.

Naar aanleiding van een en ander heeft DREBBEL gemaakt een »cloot die hem (zich) eeuwelick beweghen can alle vier-en-twintig uyren eens rontom, also dat het in duysent jaeren niet eens folieren sal enz."

Ook heeft hij vervaardigd allerlei muziekinstrumenten, »die eeuwelick op haren tijdt spelen", en verder schepen die onder water varen.

In hoeverre DREBBEL de hand heeft gehad in de inventie van schepen, welke tegen storm en wind invaren, laat BAUDARTIUS in het midden.

In elk geval bewijst een en ander, dat in 1619 vele uitvindingen onzer eeuw reeds in de lucht zaten.
